

גליון מס' 37

דעות שוות כיוון אחד

טבת - שבט, תשס"ד יו" פב' 2004

הגמון
יהודי
בארץ
הקודש

טקס יוצא דופן התקיים ביום ראשון, ה-9 בנובמבר 2003, בכנסיית 'גבירתנו של ארון הברית', הממוקמת על אחת מפסגות הרי יהודה שמשקיפה על הכפר הערבי אבו-גוש ליד ירושלים. הכנסייה, הצמודה למנזר

השליחים ועד לשנת 135 לספירה, זמן מרד בר-כוכבא, שירתו בירושלים ברציפות חמישה עשר בישופים ממוצא עברי. עם כישלון המרד בא גם הקץ על שושלת הבישופים היהודים בירושלים.

אולם היום אותם חוגים קתולים שרואים במינויו של גוריון את תחייתה של 'הכנסייה

אנשי הזית' (Olivetani), אשר צמוד ל'כנסיית התחיה' הצלבנית שבאבו גוש, בסמוך למעיין ולמסגד שבכפר (בימי הביניים הקימו נושאי הצלב את הכנסייה על יסודות רומיים). מאז שנת 1990 עמד גוריון בראש 'חברת יעקב הקדוש' שמטרתה להעניק סעד רוחני, חברתי וחומרי לקתולים דוברי עברית בארץ. אגודה

יוחנן המטביל גוריון – הגמון יהודי בארץ הקודש

העברית' בישראל, רואים זאת גם כחלק בלתי נפרד ממבנה הכנסייה הרומית בהנהגת האפיפיורות. כלומר, הם מדגישים חזר והדגש שקהילה זו כפופה למרותו המוחלטת של בישוף רומא, ללא חריגות משמעותיות מהוראת הדוקטרינות המוסמכות של הכנסייה הקתולית, כפי שנקבעו במוסדותיה המוסמכים (Magisterium). אף נוסח התפילות וניהול הליטורגיה הם בכפוף למסורת הפולחן הליטני, אם כי בתרגום לשפה העברית. במילים אחרות, מדובר על קהילה קתולית לכל דבר, כולל, למשל, התפילות למרים 'אם האלוהים', שנחשבת שותפה לישוע בתהליך הגאולה, ותפילות לקדושי הכנסייה לדורותיהם.

יחד עם הייחודיות והחגיגות שבמעמד הכתרת הבישוף יוחנן גוריון, יש לשים לב גם לעובדה מרכזית נוספת: כתב המינוי שלו נמנע באופן שיטתי מלעשות שימוש במילה 'יהודי', ולא בלי סיבה. כל המסמכים הקתוליים הרשמיים נמנעים בכוונה מלציין את המונח 'יהודי' כאשר הם מדברים על בישוף דובר עברית או על קהילה של דוברי עברית. למעשה, השימוש במונח 'דובר עברית' יכול להתייחס לכל מי שהשפה העברית שגורה בפיו, ולכן הוא מחייב פחות מהמונח 'יהודי'. אבחנה טרמינולוגית זו בין 'דובר עברית' לבין 'יהודי' משקפת גם מורכבות של ממש בכל הקשור לכנסיות של קתולים עברים. היום מורכבת הקהילה הקתולית המקומית מרבים שאינם יהודים הגרים ועובדים בישראל, חלקם עובדים זרים ממדינות קתוליות כמו הפיליפינים. על אלה נוספים גם בני זוג וקרובים של יהודים שעלו ארצה לאחרונה ממדינות שונות.

זו נוסדה ב-1956, ומטרתה המקורית הייתה לשמש מסגרת רוחנית לעולים החדשים (בעיקר ממזרח אירופה) כשאחד מבני הזוג הוא ממוצא קתולי. היום מונים העברים הקתולים תושבי הארץ כארבע מאות נפש, וקהילותיהם מרוכזות בירושלים, ביפו, בחיפה ובבאר שבע.

מאז ימיו של אוסוולד רופאיזן, 'האח דניאל' המנוח (יהודי ציוני שהצטרף למסדר הנזירים הכרמליטים בחיפה, נפטר ביולי 1998), שוררים בארץ יחסים של ידידות אישית בין היהודים המשיחיים ובין הקתולים דוברי העברית. מבלי להסתיר את חילוקי הדעות התיאולוגיים שביניהן, שתי הקבוצות מקיימות קשר על יסוד המכנה המשותף להן: האמונה בישוע ובברית החדשה, והעניין המשותף בכל הנוגע להתמודדות עם התפשטות האיסלאם שנלחם 'מלחמת קודש' (ג'יהאד) נגד 'כל הכופרים' והמערב – היהודים והנוצרים.

הכתרתו של גוריון כהגמון עבור 'קהילה קתולית עברית' בישראל היא מאורע היסטורי, אך בה בעת זהו גם מאורע שנוי במחלוקת. במיוחד מקרב הקתולים יש המדגישים את החשיבות ההיסטורית, ומצביעים על עצם ההחייאה של קהילת היהודים תלמידי ישוע מהמאה הראשונה בהנהגת יעקב, אחי האדון ישוע, כפי שמסופר בברית החדשה (מעשי השליחים טו 13). בכנסייה הקתולית סבורים כי גוריון, 'הבישוף היהודי' החדש בישראל, מגשר עתה על פני פער של קרוב לאלפיים שנה, מאז שהשושלת של בישופים נימולים בירושלים התחלפה בבישופים ערלים. שכן כבר אוסביוס מפפילוס, מחבר הספר 'תולדות הכנסייה' במאה הרביעית, כתב כי מימי

האחיות של מסדר סנט ג'וזף, נמצאת באזור של קריית יערים התנכית ועמאוס המוזכרת בברית החדשה. ליטורגיה חגיגית ליוותה את טקס ההסמכה וההקדשה של יוחנן המטביל (ז'אן בטיסט) גוריון, נזיר בנדיקטיני, למשרת הגמון מסייע (Auxiliary Bishop) לפטריארך הליטני של ירושלים, מישל סבאח. כשמונה מאות אורחים הצטופפו באולם הגדול של הכנסייה ומחוצה לה, ביניהם גם אמו הקשישה של הבישוף החדש. המסמיכים-שושבינים הראשיים היו מונסניור מישל סבאח, קרדינל רוז'ה אצ'גריי – נציגו האישי של האפיפיור יוחנן פאולוס השני, והארכיבישוף פייטרו סמבי – השגריר של הכס הקדוש בישראל. לצידם היו עוד כחצי תריסר הגמונים מכנסיות אחרות. במהלך הטקס הוקראה איגרת (Bulla) מהוותיקן מיום ה-14 באוגוסט 2003. איגרת זו, החתומה בידי האפיפיור, הוקראה לכל הנוכחים בצרפתית ובעברית. על פי האיגרת מקנה האפיפיור באופן רשמי את יוחנן גוריון לתפקיד המיוחד של 'רועה נאמן בקהילת הקתולים דוברי העברית' החיים בישראל. בנוסף לכך האפיפיור מאציל באיגרתו על הבישוף יוחנן המטביל גוריון את התואר של 'בישוף לוד'.

ההגמון החדש נולד בשנת 1934 למשפחה יהודית באלג'יריה. הוא אימץ את האמונה הקתולית ונטבל בגיל עשרים וארבע, והצטרף למנזר הצרפתי בקנזיר בנדיקטיני (המסדר נוסד במאה השישית לספירה, ואנשיו נודרים ארבעה נדרים: עוני, ויתור על חיי משפחה, משמעת לאב המנזר וקביעות במקום אחד). בשנת 1976 הגיע גוריון לישראל ושימש כראש-מנזר (Abbot) של מנזר 'הבנדיקטינים

'הקהילות הפרוטסטנטיות' של המאמינים היהודים בישוע, בישראל ובתפוצות.

זאת ועוד: חשוב להדגיש כי ליוחנן גוריון הוענק התואר של 'בישוף לוד' בלבד, כלומר, הוא אינו בישוף ירושלים. קרוב לוודאי שדבר זה נעשה מראש מתוך חשיבה קפדנית של נציגי הכס הקדוש, שהיו מודעים היטב להשלכות – הרוחניות והמעשיות – של כינון הגמון יהודי חדש בירושלים. כאן גם מתבקש לציין שלמעשה הקתולים של ימינו מתעלמים מהעובדה ההיסטורית שהבישוף היהודי הראשון בירושלים בעת החדשה היה מיכאל שלמה אלכסנדר, שפעל בעיר הקודש באמצע המאה ה-19 מטעם הכנסייה האנגליקנית.

ולסיום, באותו היום שבו הוכתר גוריון לבישוף שידרה חברת החדשות של ערוץ 2 כתבה קצרה על אודות האירוע. ועוד קודם לכן פירסמו העיתונים 'הארץ' ו'מעריב' כתבות נרחבות על גוריון ומעמדו החדש. בכך יש אולי להצביע שאף שהעברים הקתולים והיהודים המשיחיים מהווים מיעוט שולי בארץ, הם נתפסים כנושא אטרקטיבי בתקשורת הישראלית. לא מספרם הוא שנחשב, אלא חשיבותם הסמלית – הן בעיניה של היהדות והן בעיני הנצרות. □

© 2004 כל הזכויות שמורות לגרשון נראל. אין להעתיק מאמר זה או חלקים ממנו ללא רשות בכתב מהמחבר.

קשרי הוותיקן עם ישראל, ואשר עתיד להוסיף מחלוקת בקרב הנוצרים בארץ. לעומתם יש הרואים את מעמד המשרה החדשה כמיועד עבור כלל הנוצרים בישראל שאינם ערבים, ללא כל זיקה יהודית מיוחדת, למעט השפה העברית שלמעשה רווחת גם בקרב ערביי ישראל.

הבישוף גוריון לא הרבה במילים בטקס הכתרתו. פרט לכך שהודה לכל מברכיו, היה לו רק משפט קצר לומר בעברית: "סוף סוף אנחנו בבית". בכך הוא הביע את הערכתו לתהליך הגובר של שיבה לשורשים היהודיים של האמונה הנוצרית. אולם יחד עם זאת מתבקש גם לציין את העובדה הבאה: מבחינה רשמית גוריון נמנה על הסגל הדיפלומטי של צרפת בארץ, והוא נמנע מלאמץ לעצמו אזרחות ישראלית. מכל מקום, בתום טקס ההקדשה בכנסייה הוזמנו כמחצית מהנוכחים לארוחה חגיגית במושב יד השמונה.

לסיכומו של דבר, מינויו של גוריון משקף את ההכרה של הכס הקדוש בנחיצות של בישוף שניתן להציגו בתואר 'הגמון ליהודים'. באותה העת נראה גם שמינויו של 'בישוף קתולי עברי' בישראל בא בתגובה לצמיחתה הדינמית של התנועה היהודית משיחית, בארץ ובחו"ל, ואשר התפתחותה קשורה בעיקר לעולם הפרוטסטנטי. במילים אחרות, צעד קתולי זה בא למעשה במטרה לאזן את

ולמרות כל זאת, מרבה הבישוף החדש להדגיש את מוצאו היהודי ואת זהותו היהודית. גוריון מדבר על כך ש"הזמן בשל" לתחייתו של הענף היהודי בכנסייה האוניברסלית, ובמיוחד הענף הארצישראלי. כך למשל, בעמוד הראשון של חוברת מיוחדת שהונפקה לרגל הכתרתו של גוריון, ניתן לראות את הסמליות של שתי הנשים מהפסיפס המפורסם בכנסיית סנטה סבינה ברומא, שמייצגות את 'כנסיית הנימולים' מול 'כנסיית הערלים'. ניתן לראות בשער של חוברת זו את הפסיפס המתאר את 'כנסיית הנימולים' מוצג מעל הפסיפס של 'כנסיית הגויים', כאילו בא לומר שכנסיית הנימולים היא המקור לכנסייה מאומות העולם. בגב אותה חוברת פירסם גוריון את סמלו החדש, המכיל מספר סמלים יהודיים מובהקים כמו מגן דוד, אריה יהודה, עץ זית, ירושלים, ואת הכיתוב: "ובירושלים תנוחמו" (ישעיהו 10:13). בדרך זו, אף שהמילה 'יהודי' נעדרת באופן רשמי מן האירוע, בכל זאת מורגשת נוכחות יהודית במשרתו של גוריון ובקהילה שהוא מייצג.

לאלה מבין הקתולים שמצביעים על הצד השנוי במחלוקת במינויו של גוריון, עצם היצירה של סמכות כנסייתית נפרדת עבור העברים הקתולים בישראל נתפס כערעור על הסמכות של הפטריארך הלטיני הפרו-פלסטיני בירושלים. היו אפילו מי שטענו כי זהו מינוי פוליטי בתכלית, שנועד לחזק את

משמאל לימין:
מישל סבאח
הפטריארך הלטיני
בירושלים, יוחנן
גוריון, פייטרו סמבי
שגריר הכס הקדוש
בישראל
(צילום: גרשון נראל)